ASSAIG SOBRE FAMÍLIES GOVERNANTS A LA VALL DE RIBES (CAPÍTOL 1). DELS RIBES-GLEU ALS DE PASTORS (1200-1599)

Miquel Sitjar i Serra
Centre d'Estudis Comarcals del Ripollès

Resum

A partir de la documentació aplegada per conèixer el règim jurídic de la vall de Ribes, base d'un suposat *Llibre de Privilegis*, que anem reconstruint, em proposo aquí i ara de donar a conèixer la genealogia de les famílies que, per damunt de les clàssiques comunitats de prohoms, tingueren certs títols de poder i influència sobre els habitants i prohoms dels pobles.

L'evolució d'aquestes famílies des dels seus orígens guerrers, amb tot el que això comporta de violència i menyspreu a les lleis, que els valgueren més d'una *querimonia* o queixa davant del poder comtal, passant pel refinament legal assolit en les *convivències* i *capítols de cort*, fins a la final ruïna de finals del segle XVI que no els permet combatre l'arribada d'una nova classe social que havia crescut a l'entorn de molins i fargues instal·lats a la vall, permet assajar més d'una reflexió sobre les formes de poder local de la vall de Ribes i la societat que les va viure.

Paraules clau: organització política i social medieval a Catalunya, vegueries, família Gleu, vall de Ribes, Constitucions de Catalunya.

Abstract

Starting from the compiled documentation to know about the legal regime of the valley of Ribes, basis of a supposed *Llibre de Privilegis*, which we keep on reconstructing, my purpose is here and now to make people know about the genealogy of the family which, over the classical communities of leaders, had certain titles of power and influence on the inhabitants and leaders of the town.

The evolution of these families from their warrior origins, with everything that this entails about violence and disrespect for the laws, which cost them more than a *querimonia* or complaint in front of the court power, going through the legal refinement attained in the *Convivències i capítols de cort*, until a final ruin at the end of the 16th century which does not allow them to fight the arrival of a new social class that had grown around the mills and forges installed in the valley, allows us to make more than one reflection on these ways of local power of the valley of Ribes and the society that lived them.

Keywords: Politics and society in medieval Catalonia, Vicaries, Gleu family, Ribes valley, Catalonian constitutions.

L'organització política i social de les nostres valls, que pot tenir un cert moment fundacional en la creació de parròquies medievals, no adquireix tota la seva complexitat fins al desenvolupament del dret feudal, que apareix i es desenvolupa a l'entorn dels castells, molts d'ells de gran importància estratègica en el conflictiu i militaritzat món medieval.

A la vall de Ribes, ja en ella mateixa un castell inexpugnable, atesa la seva constitució geològica, contra la qual l'enginyeria del segle XX ha hagut de lluitar per obrir camins i accessos, el castell de Sant Pere, situat a la confluència de dos dels tres rius de la vall, acollí la vida militar i després la política i la simbòlica.

Més enllà d'altres consideracions arqueològiques i llegendàries sobre el dit castell, a hores d'ara l'única dada objectiva coneguda és la infeudació que el comte Ramon Berenguer IV en va fer el 31 de desembre de 1140[1] a un important i noble militar, en Galceran de Sales, senyor del castell garrotxí del mateix nom. En el mateix document apareix ja esmentat Ramon I de Ribes (1141-1170), començant així la història documentada d'aquesta nissaga, que, primer servidors i representants de la família de Sales en tant que castlans del castell, en prendre el cognom de Ribes, comencen a marcar un territori que acabaran considerant seu. Per tant, l'origen primer de la família Ribes és discret, i la seva arribada a la documentació històrica és per la porta de darrere d'un contracte de subinfeudació.

Aquest tipus de contractes medievals, semblants als nostres, implicaven unes obligacions i un drets, molt sovint imprecisos. De tanta imprecisió que, pel que fa als drets es podia arribar a l'arbitrarietat: els documents amb prou feines si precisen quina soldada rebia, de quina mena era i d'on procedien els ingressos que percebia Ramon I de Ribes en pagament de les seves funcions de primer vigilant de la vall. Tot sembla indicar que el cobrament era inicialment en espècie, i sobre el tant per cent del producte que els pagesos havien de satisfer al rei. Tenim identificades, almenys des de l'any 1158, una mena d'oficines fiscals on els pagesos se sotmetien als cobraments de Ramon I: els molins de Queralbs, Ribes, Pardines i Ventolà, molins sens dubte reials, on els pagesos portaven a moldre el gra, tot pagant una taxa en espècie que el rei devia haver cedit al castlà del castell.

Amb Ramon II de Ribes (1170-1200) els castlans del castell de sant Pere consoliden el seu poder i influència a la vall, i es converteixen, per exemple, en interlocutors del bisbe d'Urgell, i en testimonis d'actes regis que afecten la vall de Ribes. En efecte, l'any 1170[2] Ramon II intervé de testimoni en un acte regi a Aierbe, pel qual Alfons I atorga el *pasquerium d'Annuyra* al monestir de Santes Creus. Aquell mateix any, un altre home important, el bisbe d'Urgell, Arnau de Preixens, consagrà, a precs de Ramon II, l'església de Santa Magdalena de Puigsac, situada a la parròquia de Sant Esteve de Pardines.[3] Així la influència dels Ribes superava els límits del castell i dels molins limítrofs, i començava a intervenir sobre el territori, on podia programar actuacions tan importants com la consagració d'una església, com Santa Magdalena, que podia esdevenir la cèl·lula d'una futura comunitat

humana, organitzada en parròquia o poble sobre el qual els Ribes podien ampliar el seu poder i influència.

Però Ramon II topà amb dificultats en les relacions amb l'església. Potser, per això, el bisbe d'Urgell, en consagrar l'església de Santa Magdalena, imposà que el clergue d'aquella església, un home de Ramon II, quedés subordinat a l'autoritat del rector de Sant Esteve de Pardines, un home del bisbe. Tenim ben documentades les turmentoses relacions entre els Ribes i el clergat depenent del bisbe que regia les parròquies de la vall. El problema, entre d'altres, era que l'afany recaptador de Ramon II no tenia límits, car considerava que, dins del salari que el rei li havia assignat, hi havia el cobrament del dret d'alberga entre els clergues parroquians, que devien considerar que no l'havien de satisfer a ningú més que al seu superior jeràrquic, el bisbe. Així, les esglésies parroquials de Ribes, Fustanyà i Pardines foren víctimes de la violència de Ramon II, que n'enderrocà algunes i n'usurpà d'altres, com denuncia l'ardiaca d'Urgell Guillem Bernat a finals del segle XII.[4]

Amb el canvi de centúria, els Ribes signen amb el rei un document, sobre el qual sustentaran en el futur els seus drets. Aquest document, aprovat l'any 1200,[5] entre el rei Pere I i Ramon II de Ribes, és de fet una compravenda de les rendes reials de la vall: el rei les cedia a la família Ribes a canvi d'un cànon anual de 1.000 sous. L'antiga obligació de la família Ribes de vetllar per la defensa de la vall, des del punt privilegiat del castell, desapareix i es canvia per les obligacions inherents a la de recaptadors d'impostos reials, tal vegada una trista evolució d'una família militar i guerrera, que hagué de deixar l'estratègia bèl·lica per les finances públiques, ja que la vall de Ribes, almenys en aquells anys primers del segle XIII, havia deixat de donar feina als militars. El desinterès per la cosa militar era tan gran, que Ramon II cedí finalment l'any 1207 la castellania de Ribes a n'Hug de Nevà,[6] que també s'ocupava del veí castell de Toses. Un fet com aquest, en definitiva l'especialització de la família dels castlans vers altres matèries, com les pròpies dels rendistes, implica que els Ribes comencin a tenir algú del seu propi estament militar que els queda per sota, i que la relació amb el rei els correspongui a ells en exclusiva.

Ramon III de Ribes (1207-1252) continuà la política del seu predecessor, tot veient com els pobles de la vall, ja constituïts en comunitats polítiques, representades pels *probi homines* o prohoms, es mobilitzaven davant del rei, en aquest cas davant de Jaume I, perquè els Ribes respectin drets immemorials de pastura que no estaven subjectes a la fiscalitat medieval que la corona havia transferit als Ribes. Jaume I cedeix l'any 1252[7] a aquests precs, mostrant-se, doncs, molt sensible a les reclamacions dels habitants de la vall, enfront dels Ribes.

La mort de Ramon III de Ribes tingué, com a conseqüència, un seguit de canvis dinàstics que dugueren a Arnau I de Ribes, de qui no sabem si era germà o fill de Ramon III, a fer-se amb l'ofici familiar i resoldre l'any 1264[8] un conflicte amb l'orde del Temple que considerava que també tenia drets sobre les rendes reials de la vall. Finalment apareix la primera

de les dones de la família dels Ribes, Sibília I de Ribes[9] (1268-1274), vídua de Ramon III de Ribes. El rei Jaume I li confirmà la venda de les rendes reials de la vall, però amb una actualització de preus del 30%, de manera que la corona passava a percebre 1.300 lliures en lloc de les 1.000 lliures establertes setanta-dos anys abans.[10] Sibília I, però, ha de ser recordada per haver protagonitzat una nova batalla contra els béns comunals dels homes de la vall de Ribes, aprofitant potser el nou *statu quo*. En efecte, entre 1272 i 1274, el futur rei Jaume II,[11] seguint l'evolució natural dels temps, que permetia als homes de les valls de constituir-se en actors polítics, els escoltà i els donà la raó en les queixes contra la usurpació de les pastures comunals, que els Ribes practicaven, en nom de les concessions reials, que recentment havien vist confirmades.

El govern del fill de Sibília I i de Ramon III, Guillem I de Ribes (1274-1312), es caracteritzà per l'entrada de la vall i el seu castell en el regne de Mallorca, i per tant, en una fase nova, en la qual la qüestió militar tornava a tenir importància, atès el caràcter fronterer que adquiria el territori, ja que els veïns pobles del Ripollès i la vall de Camprodon quedaren dins el Principat de Catalunya. Guillem I, però, mor l'any 1312, i és de nou una dona, Francesca I de Ribes (1313-1319), qui ha de negociar, ara amb els reis de Mallorca, una nova relació feudal. El resultat de la negociació és sorprenent, perquè, per primera vegada, els Ribes donen senyal d'una de les seves febleses, la financera, i el que fan és renunciar al contracte feudal, i se simula que el rei Sanç I de Mallorca compra i recupera les rendes, per 5.000 sous, que els seus predecessors havien venut. A banda de consideracions pròpies de la política dels reis de Mallorca amb els feudals, i conegut també l'interès de la corona de recuperar patrimoni, que els reis catalans havien anat venent o arrendant, aquí de fet s'intueix la impossibilitat per als Ribes de prestar un servei militar, que feia anys que no prestaven, i de l'altra, la crisi familiar d'una viduïtat i uns fills per mantenir.

La nova relació, clarament definida com de vassallatge i sense contrapartides econòmiques explícites entre els reis i els Ribes, s'estableix en la presa de possessió de Francesc II (1319-1369) el 24 de setembre de 1319,[12] però per primera vegada, en un document entre els Ribes i la corona, aquesta els reconeix el títol de veguers i batlles de la vall de Ribes, com a denominació administrativa, separada clarament de les de contingut feudal que vénen d'antic i que corresponen bàsicament al castell i al seu entorn. Els Ribes, doncs, accedeixen a la funció pública, la dels oficials reials. Sens dubte que l'antiga relació contractual a l'entorn del castell i de les rendes de la vall annexes degué influir en la funcionarització dels antics castlans.

Francesc II, investit lloctinent dels feus reials de la vall de Ribes per Jaume III de Mallorca, va viure la crisi final del regne de Mallorca i s'hagué de preparar per jurar fidelitat al vencedor i nou monarca del regne unit, el rei Pere el Cerimoniós. Un cop acabada la guerra entre el Principat i Mallorca, i consumada ja la unió entre els dos regnes pel tractat signat l'estiu de 1344,[13] Francesc II es prepara pel seu vassallatge a favor del nou monarca català.

Tots els seus esforços han d'anar orientats a obtenir la confirmació de la vegueria i batllia de la vall de Ribes, que la família ja havia aconseguit en temps dels reis de Mallorca. Les negociacions devien anar prou bé, perquè el resultat n'és un document, signat al castell de Perpinyà, l'any 1345,[14] que la tradició jurídica ribetana anomena *transacció*, cosa que implica una certa bilateralitat de relació entre Pere el Cerimoniós i Francesc II que, a més, veu reconegut el caràcter dinàstic de l'ofici de funcionari reial que obtingué el 1319, en ser esmentat en el preàmbul de la dita transacció *vicarium naturalem totius vallis de Rippis*, això és, veguer natural de la vall de Ribes, denotant, en dret feudal, aquest adjectiu de *natural* el caràcter no electiu i perpetu del càrrec per a ell i els seus successors. L'objecte de la transacció és el de sempre: les rendes reials i els ingressos que, en funció del seu ofici reial, percebia la família Ribes, que calia distingir d'altres ingressos propis i privats, procedents de les propietats que la dita família posseïa a la vall. Per tant els Ribes han donat un pas més en el domini de la vall, i s'han convertit en veguers i batlles naturals i hereditaris, essent potser aquest el primer estadi per obtenir un títol nobiliari amb més renom i rendes.

La crisi de la corona catalana, embrancada en guerres exteriors molt costoses, no va permetre noves gràcies per a la generació següent dels Ribes. L'any 1380, ja mort Francesc II, el succeeix Joan I (1380-1384),[15] a qui els procuradors reials comencen a investigar. No es tracta d'una actuació adreçada exclusivament als Ribes. Les necessitats econòmiques de la corona obligaren a investigar altres senyors feudals,[16] que hagueren de respondre davant del procurador reial sobre els seus ingressos per acreditar que no usurpaven cap bé reial. Un dels resultats de l'enquesta sobre els béns de Francesc II és que aquest no té dret a cobrar rendes per l'explotació ramadera de coma de Vaca,[17] un conflicte ja repetit i que dura ja fa almenys cent anys, des dels temps de Sibília de Ribes. S'hi afegeixen, però, noves reclamacions, sobre els feus de Vilamanya, delmes de Campelles, Queralbs, Planoles i Bruguera, que la lectura de la transacció de l'any 1345 no permet d'atribuir a la família Ribes.[18] La batalla de la corona i els seus funcionaris per controlar els Ribes té també un desenvolupament paral·lel en la institucionalització dels antics prohoms en estructures municipals, que han de ser també un contrapoder als Ribes. L'infant Joan, futur rei Joan I de Catalunya, creà l'any 1377 els primers consolats, que després es convertirien en ajuntaments de la vall de Ribes: Campelles, Planoles, Pardines, Queralbs i Ribes.[19]

Tot aquest procés constituent de les municipalitats, però, quedà aturat en sec en el seu desenvolupament, quan el 24 d'abril de 1381[20] Pere el Cerimoniós, afeixugat pels deutes ven tota la jurisdicció alta i baixa, en definitiva tota la vall de Ribes a Pere Galceran de Pinós, un dels grans feudals dels país. Entre d'altres coses, la venda de la vall de Ribes comportà que Pere Galceran de Pinós podia prescindir dels compromisos reials adquirits i dels drets que el rei o la corona haguessin atorgat. Per tant, desapareix l'antiga vegueria reial de la vall per deixar pas als funcionaris del nou senyor de la vall. Joan I de Ribes era un veguer i batlle reial, a qui el seu senyor havia desemparat. Joan I i Pere Galceran de Pinós, doncs,

no pogueren entendre's i l'exveguer prengué el camí de l'exili, cap al monestir dels dominicans de Puigcerdà on morí l'any 1384, deixant hereu dels seus drets dinàstics el seu fill Francesc III de Ribes.[21]

Els efectes de la venda de la vall de Ribes comencen a notar-se a l'administració reial, que deixà d'ingressar les 500 lliures anuals que percebia de la vall, i que ara cobrava la família Pinós.[22] A poc a poc, i vist el que va passant, es va obrint pas, entre els oficials reials, la idea de recuperar la vall per a la corona i, per fer-ho, cal moure diverses peces, bàsicament cal cercar diners, que han de sortir d'on sigui. Per això el primer que es fa és comprometre Francesc III de Ribes[23] a posar mil lliures, que serviran en part per ajudar a comprar la vall a la família Pinós. A canvi d'aquesta aportació, tots els altres que intervenen en la compra, que són els propis habitants de la vall, representats pels seus sindicats i els seus cònsols, es comprometen a mantenir els drets històrics de la família Ribes.

Acabades aquestes negociacions, tot està a punt perquè el 25 d'octubre de 1407 el rei Martí l'Humà aprovi els capítols de la redempció de la vall de Ribes.[24] En ells queden reconeguts els drets de Francesc III de Ribes, que aportà mil dels deu mil florins que costà comprar o redimir la vall. Els drets de Francesc III són bàsicament els inherents a la vegueria i batllia natural de la vall, que Pere el Cerimoniós havia reconegut l'any 1345. Els cònsols i síndics de la vall apuntaren, però, en aquests capítols, un nou objectiu històric, pel qual encara hauran de lluitar més d'un segle més: comprar la vegueria i batllia als Ribes, que ja feia molts segles que eren un entrebanc per a les ambicions polítiques i administratives dels pobles de la vall. Per fer-ho, necessiten un cert compromís del rei consistent a donar preferència als homes de la vall en cas que la vegueria i la batllia es posés a subhasta. És el reconeixement del dret de fadiga o de retracte en termes més moderns a favor dels homes de la vall. Aconseguit això, la lluita entre els Ribes i els homes de la vall està servida.

El mes d'abril de 1408 Dalmau de Biert, en nom del rei, investí Francesc III de Ribes (1408-1446) amb el títol de veguer i batlle, que havia exercit per última vegada el seu pare gairebé feia tres dècades. A Francesc III aquesta investidura li havia costat només 1.000 florins, que havia d'aportar a la compra de la vall que sufragaven en un 90% els homes de la vall. Un bon negoci, doncs, per a la família.

Amb tot, la normalitat no acaba d'establir-se. Francesc III no compleix els pactes dels seus avantpassats, que li exigien de compartir amb el rei una part estipulada de la renda de la vall, i sovint no retorna res i no coopera amb els oficials de la corona que li van fent inspeccions. Finalment, però, Francesc III acceptà el 10 de desembre de 1422 un dictamen de la reina Maria sobre les rendes a compartir, que implica un major control sobre la legalitat dels cobraments de Francesc III, tant quan les arbitrarietats del veguer afectin la corona, com quan afectin a tercers.[25] Aquesta normativa implica actuacions en qüestions tan antigues com les relacionades amb les ja comentades rendes de les pastures de coma de Vaca

que es reparteixen la corona i Francesc III, malgrat una certa oposició dels habitants de Queralbs i Fustanyà, mai no massa amics de les intervencions dels Ribes en els seus prats i herbes.[26]

Un fet a remarcar de l'època de Francesc III és la instal·lació de les primeres fargues a la vall de Ribes. La possibilitat de negoci industrial en una vall que fins aleshores només havia tingut una pèssima agricultura i una ramaderia acceptable, li interessà tant que el veguer empenyorà l'any 1421 una part dels censos i drets de Queralbs per pagar fusta per a la farga.[27] La família Ribes, convertida en època de Francesc III en una entesa en temes jurídics, atès el constant control legal al qual els sotmetien els oficials reials de Perpinyà, no oblidà, però, una de les obsessions familiars i locals, les ja tan esmentades pastures de coma de Vaca, i pledejà contra les pretensions del prior de Cornellà de Conflent.[28] Però no és només el veguer el que té interessos ramaders, els homes de Queralbs volen mantenir els seus drets immemorials sobre les pastures, però perquè els siguin reconeguts han de pactar amb el rei i amb els Ribes un cànon anual que s'acordà el dia 23 de setembre de 1434.[29]

Els oficials reials, que ja des de fa temps desconfien dels Ribes, iniciaren una política de diversificació de possessors i obtentors de les rendes reials a la vall de Ribes, de les quals n'han de perdre el monopoli els Ribes. Apareixen, doncs, nous renders reials que molesten el predomini sobre una vall, els rendiments pecuniaris i en espècie de la qual havien tingut fins aleshores dos beneficiaris: la família Ribes i la corona.

La família Ribes entrà, a més, en una clara crisi econòmica, potser agreujada per les despeses judicials i per la disminució patrimonial, les mil lliures aportades per recuperar la vegueria i la batllia, fins acabar en una situació tal, que per fer front als deutes, la procuració reial dels comtats de Rosselló i Cerdanya hagué d'embargar els béns de Francesc III,[30] moment que aprofiten els homes de la vall de Ribes per assolir l'objectiu d'adquirir la vegueria i batllia, i aconseguir així finalment les cotes d'autogovern que la rèmora dels Ribes dificultava. Se'ls avançà, però, Damià de Descatllar, a qui Joan II empenyorà el castell, una de les propietats històriques de la família vicarial, el febrer de 1437,[31] mentre que la vegueria i la batllia va a parar a mans d'un queralpí, en Pere Martí. Tot plegat és, però, provisional, perquè Pere Martí és cessat el 30 de març de 1439, i Francesc III recupera la vegueria.[32] Òbviament, els homes de la vall de Ribes encara no tenien la força suficient per fer front a les despeses jurídiques necessàries per a la defensa dels seus interessos, que passen per descavalcar els Ribes. Calen cent trenta anys perquè unes determinades famílies ribetanes, enriquides en la nova font de riquesa, que són les aigües, els molins i les fargues, tinguin l'oportunitat i la força que ara no s'ha tingut. Amb tot, la llavor del futur canvi de règim de govern de la vall es posà en aquests anys, car els síndics de la vall aconseguiren el compromís del veguer Francesc III de nomenar lloctinents seus a la vall, amb acord del Consell General de la Vila i la Vall de Ribes.

Amb la mort de Francesc III l'any 1446, acabà una part de la dinastia, i entra en escena primer un veguer de transició, Pere de Marçà (1446-1481)[33] fins que, de nou, un membre d'una altra branca dels Ribes, els Ribes del Voló, en Jaume I de Ribes, que és investit veguer i batlle de la Vila i Vall de Ribes el 21 de desembre de 1489. Jaume I (1489-1502) podria ben anomenar-se l'*absent*, perquè, amb ell, comencen a tenir molta presència els lloctinents, el nomenament dels quals, de fet, es basava en arrendament de l'ofici, com el fet a Guillem de Castel el mateix any 1489.[34]

Violant I de Ribes (1502-1527), tia de Jaume I, i esposa de Guillem de Gleu, súbdit del rei de França, en acceptar el testament del seu nebot,[35] que, entre d'altres coses, exigia fidelitat al rei d' Aragó, és investida veguera de la Vila i Vall de Ribes el 30 de maig de l'any 1502.[36] Violant I continua la pràctica del seu predecessor de no residir a la vall, i nomenar de lloctinent aquella persona que més li convenia, o més pagava, sense atendre els interessos i peticions dels homes de la vall de Ribes, que volien controlar la lloctinència. Casada amb un noble occità de Durban, Guillem de Gleu, donà la vegueria, batllia i castell al seu fill Joan I de Gleu i de Ribes, àlies petit Joan de Durban[37](1527-1541), que acabà passant a un cosí Joan Francesc I de Gleu (1541-1565) l'any 1541,[38] el qual tingué un govern breu, en el qual hi tingué ja una importància molt gran el seu lloctinent el ribetà Gaspar de Calvària,[39] un paraire que representa la nova i ambiciosa classe social que acabarà amb els privilegis senyorials, dels quals els Gleu són la darrera anella. L'economia mana i els paraires la tenien millor que els cavallers arruïnats que eren els Gleu en la seva branca catalana. Això és ben palès quan la decadència econòmica obligà a Joan Francesc de Gleu I a hipotecar l'11 d'agost de 1563 el seu ofici a canvi de diners.[40] Els prestamistes foren els homes de la vall de Ribes, amb 300 lliures.

El successor de Joan Francesc de Gleu, en Francesc II de Gleu (1565-1572),[41] investit veguer i batlle de la vall de Ribes al monestir de Ripoll el 19 de setembre de 1565, tindrà un govern curt i decadent. Ja el 8 de desembre de 1568[42] els homes de la vall aconseguien que el veguer acceptés la creació de la figura del sotsveguer que nomenarien ells, i que faria de lloctinent dels Gleu, una reclamació històrica que datava de feia cent trenta anys. És el primer pas del camí de la vall de Ribes cap a la compra de la vegueria i batllia, fet finalment ocorregut el 23 de maig de 1572,[43] donant així desenvolupament a una de les previsions dels capítols del rei Martí l'Humà de 25 d'octubre de 1407. A partir d'aquell moment, el règim d'elecció de veguer i batlle és l'establert en les *Constitucions de Catalunya*; es perd, doncs, el caràcter hereditari i vitalici que tenia i esdevé de durada triennal. El primer veguer electe de la Vila i Vall de Ribes fou un dels majors contribuents de la seva compra, en Jaume Joan de Solanell.

L'any 1599[44] el rei Felip II va legalitzar el nou sistema d'elecció dels veguers, adaptant les ja esmentades *Constitucions,* que fixaven unes ternes que els pobles havien de presentar al rei, perquè aquest elegís veguer i batlle, a la realitat de la vall de Ribes que, dividida

en quatre quarts, necessitava presentar quatre candidats, és a dir, una *qüerna.* Ja aleshores havia començat la seva vida pública Jeroni de Pastors, ric botiguer de Ribes, qui, des de la vegueria i batllia, recorrerà el camí invers dels antics veguers naturals, que de nobles van passar a la decadència, és a dir, des de l'ofici de veguer i altres negocis, Jeroni de Pastors arribarà a ennoblir-se com ja descriurem en propers treballs.

Notes

1 Arxiu de la Corona d'Aragó (ACA), *Pergamins Ramon Berenguer IV*, 122. Edició a Miquel ROSSELL (1947), *Liber Feudorum Maior II,* Barcelona, p. 208.

2 Biblioteca Provincial de Tarragona, *Cartularis (signatura) 168*, foli 134v

3 Cebrià BARAUT (1986), *Les actes de consagracions d'esglésies de l'antic bisbat d'Urgell (segles IX-XII)*, la Seu d'Urgell, doc. 87, p. 177-178.

4 Arxiu Diocesà d'Urgell (ADU), *LDEU*, I, f. 240 v

5 D'aquest document només en resten regestos: Jaume MARTÍ SANTJAUME (1926), *Dietari de Puigcerdà*, I, Ripoll, p. 197-198.

6 Jaume MARTÍ SANTJAUME (1928), *Dietari...*, II, Lleida, p. 510.

7 Ferran VALLS I TABERNER (1992), *Privilegis de la vall de Ribes,* Saragossa, doc. 1

8 ACA, Cancelleria, *Pergamins de Jaume I, 1769*

9 De soltera es deia Sibília de Ponç

10 ACA, Cancelleria, 878, 157r. En premsa una edició crítica a càrrec de Miquel Sitjar a *Llibre de Privilegis de la vall de Ribes*.

11 Ferran VALLS I TABERNER, *Privilegis...,* doc. III.

12 Arxiu Departamental dels Pirineus Orientals (ADPO), 1B-16, 118r. En premsa una edició crítica de Miquel Sitjar a *Privilegis de la vall de Ribes*.

13 N'hi ha una còpia a l'Arxiu Comarcal de Puigcerdà (ACP), *Privilegis de la vall de Ribes,* 19t-26r

14 ACA, Cancelleria, 878, 157r. En premsa una edició crítica a càrrec de Miquel Sitjar a *Llibre de Privilegis de la vall de Ribes*.

15 ACA, *Liber Feudorum Regis Petri III (1380-1386)*, 1

16 Berenguer de Magarola, procurador reial dels comtats de Rosselló i Cerdanya, commina la noble família dels Travesseres a informar sobre el delme de Dòrria. ADPO, 1B-136, 78

17 ADPO, 1B 136, 97 r

18 L'any 1368 el rei i el veguer arriben a un acord sobre les rendes de la vall. ADPO.1B 121, 52r

19 ACA, Cancelleria 1684, 34v-35v. L'Ajuntament de Planoles n'ha imprès recentment una edició i traducció a cura de Miquel Sitjar i Serra.

20 ACP, *Llibre de Privilegis de la vall de Ribes, 14v*

21 ACP, *Llibre de Privilegis de la vall de Ribes*, 40r

22 ADPO, 1B-155, 43v

23 Això succeeix l'any 1406. ACP, *Llibre de Privilegis de la vall de Ribes*, 40v

24 ACA, Cancelleria, 2297, 67v-70r

25 Bernat Albert, procurador reial, mana l'abril de 1425 al veguer que pagui a Berenguer del Pont els drets que aquest havia de percebre pel molí reial: ADPO, 1B 226, 183r-183v.

26 Va estipular-se el cànon que havia de pagar Queralbs al rei i a Francesc III el 23 de setembre de 1434. ADU, *Arxiu Parroquial de Queralbs*, pergamí G

27 Jaume MARTÍ SANTJAUME (1918), «La farga a Ribes», *La veu comarcal* (Ripoll), p. 3.

28 Hi intervé la reina Maria amb unes lletres de 6 de juliol de 1422: ADPO, G-490.

29 ADU, *Arxiu Parroquial de Queralbs,* pergamins G i H

30 AHP, *Llibre de Privilegis de la vall de Ribes,* 42 v

31 Vegeu Antonio de la TORRE (1951), *Documentos sobre las relaciones internacionales de los Reyes Católicos*, Barcelona, p. 280.

32 ADPO 1B-254, 174v

33 Biblioteca Nacional de Catalunya (BNC), *Pergamins*, 12895

34 ACP, *Llibre de Privilegis de la vall de Ribes,* 89v

35 ACA, *Reial Audiència de Catalunya,* 14433*,* document B

36 Vegeu TRAGURÀ (1933), «El pariatge de Ribes», *Petraria* (Ribes de Freser), 79 (13 de juliol), i ACA *Reial Audiència de Catalunya*, 14433, document A

37 ACA, *Reial Audiència de Catalunya*, 1443, document B

38 ACP, *Llibre de Privilegis de la vall de Ribes, 89v*

39 L'agost de 1549 Joan Francesc I de Gleu reconeix haver rebut de Gaspar de Calvària 85 ducats d'or, en concepte d'arrendament. ACP, *Notarials de la vall de Ribes, Joan Mor,* 1539-1559, 150r-150v.

40 Arxiu del Monestir de Sant Joan de les Abadesses (AMSJ), *Notari Miquel Pelegrí*, 1568-1571, 32-35r

41 ADPO, 1B 375, 9r-9v

42 AMSJ, *Notari Miquel Pelegrí*, 1568-1571, 32v-35r

43 ACA, *Reial Audiència de Catalunya*, 1443, document B

44 ACA, Cancelleria, 4882, 101